

ایران - فرانسه

عهدنامه تجارتي

بیست و هفتم شوال ۱۲۷۱ ق. / دوازدهم ژوئیه ۱۸۵۵ م.

درآمد:

به غیر از سفارت ژنرال گاردان در ایران به دنبال انعقاد عهدنامه نینکن اشتاین، تا سال ۱۲۶۳ ق. / ۱۸۴۷ م. هیچ نوع روابط دوستی بین دولتین ایران و فرانسه دیده نمی‌شود. در این سال است که کنت دوسارتیژ به سمت سفیر در دربار محمد شاه مأمور می‌گردد و با حاجی میرزا آقاسی قرارداد تجارتي منعقد می‌کند که متأسفانه این قرارداد به امضا نمی‌رسد و حتی در زمان ناصرالدین شاه هم، امیرکبیر مذاکرات انعقاد قرارداد را با سارتیژ ادامه می‌دهد، ولی این بار نیز مذاکرات به جایی نمی‌رسد و سارتیژ بالاخره ایران را ترک می‌کند.^۱

با وقوع جنگ کریمه در اروپا، ۱۲۷۱ ق. / ۱۸۵۴ م. یک بار دیگر دولت فرانسه متوجه ایران می‌شود، لذا نیکلا پروسیپر بوره در ماه ژوئن ۱۸۵۵ م. به‌عنوان سفیر وارد ایران می‌گردد تا از همکاری روس‌ها و ایرانیان جلوگیری کرده قرارداد تجارتي را که قبلاً معوق مانده بود به امضا رساند و در صورت امکان ایران را وادار نماید تا در جنگ علیه روسها شرکت کند.

ناصرالدین شاه مایل بود که در هر حال از جنگ کریمه استفاده کند، ولی در نحوه اجرای این سیاست مردد بود. وی اول سعی می‌کند با روس‌ها علیه ترک‌ها متحد شود تا شاید قسمتی از خاک ایران را که ترک‌ها گرفته بودند بازستاند، ولی میرزا آقاخان نوری رأی شاه را از این تصمیم عوض می‌کند. پس از آن شاه سعی می‌کند که از انعقاد قرارداد با فرانسه استفاده کند و در جنگ علیه روسها شرکت کرده تا سرزمینهایی را که روسها از ایران گرفته بودند به دست آورد، ولی این نقشه‌ها با شکست مواجه شده انگلیس مانع از این می‌شود که فرانسه ایران را در جنگ علیه روسها سهیم کند، لذا ایران از تحصیل منافع احتمالی عهدنامه مخفیانه با روس (محرّم ۱۲۷۱ ق. / سپتامبر ۱۸۵۴ م.)

۱. امیرکبیر و ایران، فصل ۲۷.

۲. در مورد جنگ کریمه رک: عهدنامه مخفیانه بین ایران و روس در همین مجموعه.

۳. در مورد نقش میرزا آقاخان در بهم‌زدن رأی ناصرالدین شاه رک: محمود ۶۶۵/۲.

محروم می‌ماند.^۲

همین که پروسپر بوره وارد تهران می‌گردد بعد از یک هفته مذاکره، قرارداد تجارتی بین ایران و فرانسه که از زمان محمدشاه معوق مانده بود در هشت ماده به امضا می‌رسد.

انعقاد این عهدنامه نه تنها امتیازی عاید دولت ایران نمی‌کند، بلکه باعث گرفتاری‌های بسیاری نیز می‌شود. چون منظور اصلی ایران از انعقاد این عهدنامه تجارتی هموار نمودن راه انعقاد یک قرارداد سیاسی بود تا در مقابل فشار دولت‌های مقتدر روس و انگلیس پشتیبانی شود، ولی بوره به هیچ وجه زیر بار نرفته فقط اشاره کرده بود که امضا قرارداد تجارتی ممکن است راهی برای انعقاد قرارداد سیاسی باز کند، چرا که بوره معتقد بود که اگر ایرانیان ناامید می‌شدند ممکن بود که بالاخره با روسها همکاری کنند.

بالاخره همین که خبر جنگ کریمه در اروپا (رجب ۱۲۷۲ ق. / فوریه ۱۸۵۶ م.) به تهران می‌رسد بوره که تمام مأموریت خویش - از جمله انعقاد قرارداد تجارتی با دولت ایران و ممانعت ایران از همکاری یا اتحاد با دولت روسیه - را به نحو احسن انجام داده بود، از دولت فرانسه تقاضا می‌کند که به مأموریت او پایان دهند.

در هر حال، برای چندمین بار عدم موفقیت ایران در وارد کردن قدرت سومی در مقابل ملل نیرومند روس و انگلیس نمایان می‌گردد.^۳

۴. دولت روس در این عهدنامه متعهد شده بود، در آخر جنگ، یک کروور تومان باقیمانده طلب خود از غرامت جنگ ۱۸۲۸ را از دولت ایران مطالبه نخواهد کرد.
۵. رک: اتحادیه، فصل چهارم.

صورت عهدنامه ایست که فیما بین دولت علیه ایران
و دولت بهیبه فرانسه منعقد شده.

فهرست مندرجات

مقدمه

فصل اول - مودّت.

فصل دوم - در باب سفراء کبار و وزراء مختار دولتین.

فصل سیم - اتباع دولتین در مملکت یکدیگر و حقوق دول کامله الوداد، آزادی
تجارت اتباع طرفین.

فصل چهارم - حقوقی که از مال التجاره و امتعه مملکتین دریافت می شود.

فصل پنجم - محاکمات جنایتی و غیر جنایتی.

فصل ششم - در باب ترکه تبعه دولتین.

فصل هفتم - قونسولهای دولتین.

فصل هشتم - مبادله تصدیق نامجات، مدّت عهدنامه.

چون اعلیحضرت کیوان رفعت، خورشید رایت، فلک رتبت، گردون حشمت، خسرو اعظم، خدیو انجم حشم، جمشید داراب دستگاه، وارث تاج و تخت کیان، شاهنشاه اعظم بالاستقلال کل ممالک ایران و اعلیحضرت کیوان رفعت، خورشید رایت، شمس فلک تاجداری، مهر افق شهریاری، برازنده دیهیم صاحب کلاهی شقه، طراز لوازم شاهنشاهی، خسرو باذل نامدار ناپلین امپراطور ممالک فرانسه هر دو علی السویه اراده و تمّای صادقانه دارند که روابط دوستی فیما بین دولتین برقرار و بواسطه عهد دوستی و تجارتی که بالسویه نافع و سودمند تبعه دولتین قوی بنیان خواهد بود موّدت و اتحاد جانبین را مستحکم سازند، لهذا برای تقدیم این کار اعلیحضرت شاهنشاهی کلّ ممالک ایران، اعتمادالدوله العلیه صاحب نشان مکّلل امیر تومانی با حمایل سبز و قرمز و صاحب نشان تمثال همایون از درجه اول و حمایل شمشیر مرصع و عصای مکّلل به الماس و دارنده شّرابه الماس و مروارید و صاحب نشان درجه امیر نویان اعظم و حمایل سبز درجه مخصوص شخص اول و صاحب لقب آلتس جناب اشرف امجد ارفع میرزا آقاخان صدراعظم دولت علیّه ایران را و اعلیحضرت امپراطور ممالک فرانسه جناب مسیو نیکولا پروسپر بوره^۱ وزیر مختار و ایلچی مخصوص دولت بهیّته فرانسه صاحب نشان افتخار مسّئی به لژیون دنور [۱] و حمایل مسّئی به سن پوره ثوار و نشان افتخار مجیدیّه [۲] را وکلای مختار خود تعیین کردند و ایشان بعد از آنکه در دارالخلافه طهران مجتمع شدند و اختیارنامه خود را مبادله کردند و موافق قاعده و شایسته دیدند فصول آتیه را برقرار نمودند:

۱. Nicolas-Prosper Bourée، اصل: نیکولا پروسپر بوره.

فصل اول - بعد التیوم إلى الأبد فیما بین دولت علیّه ایران و رعایای آن دولت و دولت بهیّته فرانسه و رعایای آن دولت دوستی صادق و اتحاد رسمی برقرار خواهد بود.

فصل دویم - سفرای کبار و وزرای مختار که هر یک از دولتین معاهدتین بخواهند به دربار یکدیگر مأمور و مقیم سازند همان رفتار و سلوکی که در حق سفرای کبار یا وزرای مختار دول متحابه و اتباع آنها معمول می شود بعینها همان رفتار نیز در حق سفرای کبار و وزرای مختار دولتین معاهدتین و اتباع ایشان معمول و مجری و به همان امتیازات محظوظ خواهند بود.

فصل سیّم - تبعه دولتین علیّین معاهدتین از قبیل سیّاحان و تجّار و متردّین و غیرهم که در مملکتین محروستین سیاحت یا توقف نمایند، بالسّویّه از جانب حکام ولایات و وکلای طرفین به عزّت و حمایت قادرانه بهره مند خواهند گردید و در هر حال سلوکی که نسبت به اتباع دول کامله الوداد منظور می شود در حق ایشان نیز منظور خواهد شد و بالمفاوضه مأذون و مرخص اند که هرگونه امتعه و اقمشه و محصولات چه از راه دریا و چه از راه خشکی که به مملکت یکدیگر بیاورند و از مملکت همدیگر ببرند و بفروشند و مبیعه و معاوضه نمایند و به هر بلدی از بلاد مملکتین که خواهند حمل و نقل نمایند.

فصل چهارم - هرگونه امتعه و اقمشه که اتباع دولتین علیّین معاهدتین به مملکت یکدیگر نقل نمایند و از مملکت همدیگر بیرون ببرند وجه گمرکی که از تجّار و اتباع دول کامله الوداد حین ورود امتعه و محصولات ایشان به ولایات دولتین و حین خروج از مملکتین مطالبه می شود از ایشان نیز مطالبه خواهد شد و حق و وجه علاحده به هیچ اسم و رسم در دولتین علیّین مطالبه نخواهد شد.

فصل پنجم - در ممالک محروسه ایران اگر فیما بین اتباع دولت بهیّته فرانسه مرافعه یا مباحثه یا منازعه روی دهد طیّ گفتگو و اجرای عدالت آن بالتامام به عهده وکیل یا قونسول دولت بهیّته فرانسه است اگر متوقف در محلّ و مکان این مرافعه و مباحثه و منازعه بوده باشد، و الاّ در مملکتی که اقرب به مکان مزبوره است خواهد بود

فصل اول - بعد الیوم الی الابد فیما بین دولت علیّه ایران و رعایای آن دولت و دولت بهیّۀ فرانسه و رعایای آن دولت دوستی صادق و اتحاد رسمی برقرار خواهد بود.

فصل دویم - سفرای کبار و وزرای مختار که هر یک از دولتین معاهدتین بخواهند به دربار یکدیگر مأمور و مقیم سازند همان رفتار و سلوکی که در حق سفرای کبار یا وزرای مختار دول متحابه و اتباع آنها معمول می شود بعینها همان رفتار نیز در حق سفرای کبار و وزرای مختار دولتین معاهدتین و اتباع ایشان معمول و مجری و به همان امتیازات محظوظ خواهند بود.

فصل سیّم - تبعه دولتین علیّین معاهدتین از قبیل سیّاحان و تجّار و متردّین و غیرهم که در مملکتین محروستین سیاحت یا توقف نمایند، بالسّویّه از جانب حکام ولایات و وکلای طرفین به عزّت و حمایت قادرانه بهره مند خواهند گردید و در هر حال سلوکی که نسبت به اتباع دول کامله الوداد منظور می شود در حق ایشان نیز منظور خواهد شد و بالمفاوضه مأذون و مرخص اند که هرگونه امتعه و اقمشه و محصولات چه از راه دریا و چه از راه خشکی که به مملکت یکدیگر بیاورند و از مملکت همدیگر ببرند و بفروشند و مباحه و معاوضه نمایند و به هر بلدی از بلاد مملکتین که خواهند حمل و نقل نمایند.

فصل چهارم - هرگونه امتعه و اقشمه که اتباع دولتین علیّین معاهدتین به مملکت یکدیگر نقل نمایند و از مملکت همدیگر بیرون ببرند وجه گمرکی که از تجّار و اتباع دول کامله الوداد حین ورود امتعه و محصولات ایشان به ولایات دولتین و حین خروج از مملکتین مطالبه می شود از ایشان نیز مطالبه خواهد شد و حق و وجه علاحده به هیچ اسم و رسم در دولتین علیّین مطالبه نخواهد شد.

فصل پنجم - در ممالک محروسه ایران اگر فیما بین اتباع دولت بهیّۀ فرانسه مرافعه یا مباحثه یا منازعه روی دهد طیّ گفتگو و اجرای عدالت آن بالتمام به عهده وکیل یا قونسول دولت بهیّۀ فرانسه است اگر متوقف در محلّ و مکان این مرافعه و مباحثه و منازعه بوده باشد، و الاّ در مملکتی که اقرب به مکان مزبوره است خواهد بود

وکیل یا قونسول مزبور طی این گفتگو را بر وفق قوانین متداوله در مملکت فرانسه خواهد کرد.

هرگاه مرافعه یا مباحثه یا منازعه فی‌مابین تبعه دولت بهیئة فرانسه و اتباع دولت علیّه در مملکت ایران حادث گردد در محلی که وکیل یا قونسول دولت بهیئة فرانسه مقیم باشد مقاولات متداعین و تحقیق و تدفین و اجرای حکم به عدل و انصاف در محکمه دولت علیّه ایران که محلّ عادیه طی این گونه امورات است با حضور احدی از منتسبان وکیل یا قونسول دولت بهیئة مزبوره خواهد شد.

هرگاه مرافعه یا مباحثه یا منازعه در مملکت ایران فی‌مابین اتباع دولت بهیئة فرانسه و تبعه سایر دول خارج واقع شود تحقیق و اجرای حکم آن به عهده وکلا یا قونسول‌های طرفین خواهد بود، کذا لک گفتگوها و منازعاتی که فی‌مابین تبعه دولت علیّه ایران و اتباع دولت بهیئة فرانسه و تبعه سایر دول خارجه در ممالک محروسه فرانسه اتفاق افتد قرار انجام و اتمام آن به نحوی خواهد بود که با اتباع دول کامله‌الوداد در مملکت مزبوره معمول و مترتب می‌شود.

تبعه دولت علیّه ایران در ممالک فرانسه یا اتباع دولت بهیئة فرانسه در ممالک ایران اگر متهم به گناهان کبیره گردند به نهجی که در مملکتین مزبورین با اتباع دول کامله‌الوداد رفتار می‌شود با ایشان نیز معمول و مترتب و قطع و فصل خواهد شد.

فصل ششم - هرگاه احدی از اتباع دولتین علیتین در مملکتین محروستین وفات یابد در صورتی که میت را اقوام یا شرکا باشد ترکه او بالتمام به ایشان تسلیم خواهد شد و در صورتی که شخص میت را قوم و شریکی نباشد متروکات او امانتاً به وکیل یا قونسول دولت میت تسلیم می‌شود تا مشارالیه بر وفق قوانین متداوله در مملکت خود چنانچه شاید و باید در این باب معمول دارد.

فصل هفتم - دولتین علیتین معاهدتین جهت حمایت اتباع و تقویت امور تجارت و فراهم نمودن اسباب حصول معاشرت دوستانه و عادلانه فی‌مابین تبعه جانبین چنین اختیار نموده‌اند که از طرفین سه نفر قونسول برقرار گردد.

قونسولهای دولت بهیئة فرانسه در دارالخلافة طهران و بندر ابوشهر و دارالسلطنه

تبریز تعیین و قونسولهای دولت علیّه ایران در دارالسلطنه پاریس و شهر مارسلیا^۲ و جزیره بوربان^۳ توقف نمایند. این قونسولهای دولتین معاهدتین بالتسویه در محل متوقفه مسکونه مملکتین از اعزازات و امتیازات و معافاتی که قونسولهای دول کامله الوداد در ممالک محروسه جانبین محظوظاند بهره یاب خواهند گردید.

فصل هشتم - این عهدنامه دوستی و تجارتی حاضره که به ملاحظه کمال صداقت و دوستی و اعتماد فیما بین دولتین ذی شوکتین ایران و فرانسه منعقد شده است بعون الله تعالی طرفین شروط مندرجه در آن را ابدالدهر از روی صدق و راستی مرعی و محفوظ خواهند داشت. و کلای مختار دولتین متعهداند که امضا نامیجات خدیوانه را از جانب سنی الجوانب شاهنشاه خود در دارالخلافة طهران یا دارالسلطنه پاریس در ظرف مدت شش ماه یا کمتر اگر مقدور گردد مبادله نمایند. و کلای مختار دولتین معاهدتین این عهدنامه مبارکه حاضره را به خط و مهر خود مرقوم و مختوم نمودند. این عهدنامه مبارکه به تاریخ بیست و هفتم شهر شوال المکرم سنه یک هزار و دوست و هفتاد و یک هجری مطابق دوازدهم ماه ژوئیه سنه یک هزار و هشتصد و پنجاه و پنج عیسوی در دو نسخه به خط فارسی و فرانسوی مطابق و موافق یکدیگر مرقوم شد.

محل مهر مسیو پروسپر بوره

محل مهر صدراعظم دولت ایران

اعتمادالدوله میرزا آقاخان

توضیحات عهدنامه ایران - فرانسه ۱۲۷۱ ق.

- ۱) لژیون دنور: نشان نظامی و غیر نظامی در فرانسه که ناپلئون آن را تأسیس کرد (۱۸۰۲ م). ریاست دارندگان این نشان با رئیس جمهور فرانسه است. به سبب کثرت دارندگان درجات پایین این نشان، در ۱۹۶۳ م. تصمیم گرفته شد که این نشان در مقابل خدمات عالی و ممتاز اعطا شود.
- ۲) نشان مجیدیه: مجیدی، نام یکی از نشانهای عثمانی در سال ۱۸۵۲ م. (سوم ذی الحجه ۱۲۶۸) ایجاد شده و به سلطان عبدالمجید عثمانی منسوب است.

۲. مارس، بندری در فرانسه.

۳. بوربن یا ریونین.

درفش کاویانی

<http://derafsh-kaviyani.com/treaties/>